

A black and white close-up photograph of Hannu Linnun, a middle-aged man with short, graying hair and a goatee. He is looking directly at the camera with a serious expression. His hands are in the foreground, holding a thin, light-colored object, possibly a violin string or a pencil, taut between his fingers. He is wearing a dark watch on his left wrist.

Pekka Hako

LINNUN RADALLA

*KAPELLIMESTARI
HANNU LINNUN
MATKASSA*

Pekka Hako

LINNUN
RADALLA

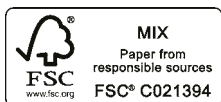
KAPPELLIMESTARI

HANNU LINNUN

MATKASSA

BAZAR

Jenny ja Antti Wihurin rahasto on tukenut kirjoitustyötä

Bazar Kustannus Oy
www.bazarkustannus.fi

© Pekka Hako (2021)
Kannen kuva: Marco Biancardi

ISBN 978-952-279-656-1

Kannen ja esilehtien suunnittelu Jarkko Hyppönen
Taitto Jukka Iivarinen / Vitale
Painettu EU:ssa

SISÄLLYS

Lukijalle ja kuulijalle 7

Hetki ennen konserttia 11

Kapellimestarit ennen ja Hannu nyt 15

Saksassa konfliktia ei vältellä 29

Eurooppalainen Mahler 59

Katse 83

Perusta 87

Kasvukaudet 101

Koko maan orkesteri 111

Äiti ja isä 125

Lootuslammen kupeessa 137

Hiljaisuus 161

Autokaupungissa 165

Lännen portilla 195

Mikä on uutta? 219

Otello Olavinlinnassa 231

Singaporessa 255

Sinebryhoffin puistossa 291

LUKIJALLE JA KUULIJALLE

”Joskus Hannun katse melkein tappaa”, sanoo satoja kertoja hänen johdollaan soittanut orkesterimuusikko.

On totta, että Hannu Linnun kapellimestarin korokkeelta heittämät tuimat silmäykset saattavat ensi näkemältä aiheuttaa hämminkiä. Ne voivat muusikolle kuvastaa keskittymistä, tarkkaavaisuutta, epäilyä, raivoa, ehkä myös rohkaisua. Ne voivat innostaa mutta myös jähmettää.

Hannu on kypsynyt rautaiseksi musiikkialan ammattilaiseksi rauhallisesti. Seurattuani muutaman vuoden aikana orkesterimaailman kulisseissa hänen työskentelyään niin kotimaassa kuin ulkomailla olen oppinut, että tuo yrmeäksi tulkittu virne on pohjimmiltaan myötäelävä ja kannustava. Ja kun tarkkaan katsoo, Hannun silmäkulmassa pilkahtelee tuon tuostakin lempeä hyväksyntä, tilanteesta napattu huumori.

Hannun särmikkyys hämää. Minulle on välillä näyttäytynyt lämmin, sitoutuva, ehdoton, tosin sisimmät tunteensa sanallisesti varsin tiukasti piilossa pitävä ja täysin omaehtoinen muusikkosielu, ajoittain epävarma ja jopa omat ratkaisunsa kyseenalaistava kansainvälisen tason ammattilainen, jolla on intohimo laatuun ja aina selkeä näkemys esitettävästä musiikista.

Kapellimestarin työ on ainutlaatuista: esitystilanteessa ajatuksen ilmaisijoina ovat pelkästään eleet ja kehonkieli, visuaalisuus. Ja silti pitäisi olla vahva johtaja. Kapellimestarin tulisi osata olla henkisesti niin väkevästi läsnä, että mukanaolon voima levittäytyy sekä soittajistoon että yleisöön. Sitä kutsutaan karismaksi, vaikutuskyvyksi.

Ammattitaito ja musiikilliset visiot kuitenkin ratkaisevat. ”Olen nähnyt ja kuullut karismaattisia muusikoita, joiden tuotos ei kuulosta yhtään miltään”, Hannu sanoo. ”Toisaalta olen nähnyt ja kuullut monen epäkarismaattisen kapellimestarin saavan orkesterista irti sähkövää intensiteettiä.” Kapellimestarin työn ytimessä on taito muovailta omat näkemykset orkesterin näkemykseen. ”Hänen on autettava orkesteria näkemään kauas, olipa se kolme tahtia tai kolme vuotta”, Hannu kiteyttää.

Istuin Hannun johtamassa konsertissa ensimmäisen kerran 1990-luvun lopussa. Parin vuosikymmenen aikana hän on muuttunut valtavasti. Nykyään hän halutessaan pärjää kulttuurissa kuin kulttuurissa, mukaan on tullut sellaista itsevarmuutta, jolla voi sopivasti antaa itselle ja muille vapautta.

Hannu on laajasti lukenut. Hänen kanssaan keskustellessa sivistys ja musiikin historian tuntemus ovat käsinkoskeltavia. Hän kuljettaa mukanaan melkoista tietomäärää ja kulttuurista ymmärrystä, ja hän haastaa keskustelukumppaninsa koko ajan. Joskus istuessamme kahvilla on tuntunut, että olen altavastaaja, joka joutuu varomaan jokaista epätäsmällistä ilmaisua ja perustelemaan jokaisen sanavalinnan. Tämä ammatillinen tiukka asiallisuus on tehnyt Hannusta kiinnostavan ja haastavan henkilön, vaikka oma rönsyilyni on häntä välillä ärsyttänyt.

Kun päätimme Hannun kanssa tehdä henkilökuvan ja työnkuvan, kertoa hänen työskentelystään eri puolilla maailmaa ja saattaa lukijan ulottuville sellaista, joka ei välttämättä konserttitilanteessa näy, emme aavistaneet, kuinka mutkikas matka edessämme oli. Kapellimestari näkee työnsä eri tavalla kuin sitä sivusta seuraileva tarkkailija. Kirjamme ytimessä ovat harjoitustilanteiden kuvaukset ja niiden lomassa käydyt keskustelut. Tarinoita höystää kertomus ammatillisesta kasvusta pikkukaupungista maailman metropoleihin sekä syventyminen Hannulle rakkaaseen säveltäjään, Gustav Mahleriin.

Hannun ja hänen työnkuvansa tarinassa ovat sivuroolissa ne muutamat kaupungit, joihin olen matkustanut seuraamaan hänen työviikkoaan. Sinfoniaorkesteri on aina kiinnostavassa vuorovaikutuksessa ympäröivään yhteisöön ja kaupunkikulttuuriin, usein se kasvaa ja kuihtuu samassa tahdissa kaupungin muutosten kanssa.

Kapellimestarin työ on liikkuvaa. Hannu pitää matkustamisesta, lentämisestä ja hotellielämästä. Tosin silloin on siedettävä alituista matkalaukkujen pakkaamista ja purkamista. Vaihtoehtoa reissaamiselle ei ole. Työn liikkuvuutta kuvaa osuvasti eräs hetki Yhdysvalloissa. Kävellessämme lentoaseman pitkää käytävää ja etsiessämme lähtöterminaaliamme Hannu yhtäkkiä kysäisee: ”Hetkinen, mikäs kaupunki tämä on?” Silmänräpäyksessä hän vastaa: ”Ai niin, Detroit.”

Tervetuloa linnunradalle, Hannun työn äärelle.

Marraskuussa 2020

Pekka Hako

HETKI ENNEN KONSERTTIA

”Kop, kop”, koputtelen varovasti etusormellani Helsingin Musiikkitalossa kapellimestarin huoneen ovelle. Oven vieressä seinässä olevaan paperiin on printattu Hannun nimi ja ne kuukauden päivämäärät, jolloin huone on varattu yksinomaan hänen käyttöönsä. Hannu avaa oven ja kutsuu sisään. ”Annoin juuri haastattelun seitsenvuotiaalle pojalle”, hän hymyilee. Poika tekee nimellä Super Kettu mainioita videoita YouTubeen.

Aikaa konsertin alkuun on kymmenen minuuttia.

Kapellimestarin huone on karu koppi, kuin pieni toimistohuone, jonka ainoa ylellisyys on parkettilattia. Ovensuussa lattialla törröttää puunoksaa muistuttava valkoinen vaate-aulakko, huoneen kalustuksena ovat moderni tumman harmaa leposohva, pöytä ja tuoli, seinällä on peili. Kapellimestarin kaapin virkaa toimittaa Radion sinfoniaorkesterin kiertueita varten rakennettu pyörillä kulkeva matka-arkku, pystysuora kaappi, jonka kyljessä lukee *conductor's supplies*, sen sisällä on ripustustanko ja laatikoita vaatteille, kengille ja partituureille. Se on varmasti käytännöllinen matkoilla, mutta tuskin arkkitehdin toiveiden täyttymys sisällä huoneessa.

Hannu on jo vetänyt jalkaansa mustat housut, päällään hänellä on valkoinen paita, ylänappi on auki. Hän istuu pienelle sohvalle, vetää mustat sukat jalkaansa ja solmii kiiltonahkakengiensä nauhat, nappaa pöydältä vihreän juomatölkin, kookosvettä. ”Se tasaa parhaiten nestehukan”, hän sanoo ja juo muutaman kulauksen.

Huoneen televisiomonitorissa on live-kuva orkesterilavasta. ”Salin täyttymisen seuraaminen auttaa kohottautumaan konserttitunnelmaan”, Hannu sanoo. ”Muutoin huone on tietysti kovin ankea.” Hän kaivaa puhelimensa ja näyttää kuvan edellisen viikon kapellimestarin huoneestaan Franz Lisztin musiikkiakatemiassa Budapestissä. Huone on upea, täynnä vanhan ajan tunnelmaa.

Peilin edessä hän kohentaa vielä paidan kaulusta, pukee puvuntakin ylleen ja tarkistaa, että kaikki on kunnossa. Sitteen hän vetäisee pyöreästä putkilosta esiin tahtipuikon, pyöräyttää sillä muutaman kuvion ilmaan ikään kuin testataksseen, että juuri tämä puikko on tälle illalle sopivin. Pöydällä on Beethovenin viiden pianokonserton partituurit. Kaikki alkaa olla valmista illan esitykseen. Hän naureskelee, että itse asiassa tähän mennessä kukaan orkesterista ei ole tarkistanut, onko kapellimestari paikalla. ”Ei olisi ensimmäinen kerta, kun olisin tässä vaiheessa vielä kotona tai hotellissa nukkumassa.”

Klo 18.57 ovelle koputetaan, orkesterijärjestäjä tulee hakemaan tänä iltana tarvittavat partituurit. ”No niin, nyt he vihdoin tietävät, että olen täällä.”

Hannu kertoo, kuinka salissa olleelta yleisöltä tulee silloin tällöin palautetta siitä, kuinka hän kello seitsemän jälkeen tahallaan viivyttelöi saliin menoa, diivailee, antaa

odotuttaa itseään. Tosiasiassa radiossa luetaan aluksi kolmen minuutin uutiset, jolloin yleisö yleensä istuu jo hiljaa paikoillaan, kuten myös uutisia seuraavan lyhyen konserttisesittelyn ajan. Nämä radiopuheet eivät kuulu konserttisalisiin.

Kohta alkavat uutiset.

Hannu juo vielä kulauksen kookosjuomaa. ”Nyt tarvitsen kolme minuuttia omaa aikaa. Käyn hiljaa itsekseni läpi eri osien tempot.”

Hannu tarttuu tahtipuikkoon ja tekee mielikuvaharjoituksia. Poistun huoneesta ja kuljettuani käytävää parikymmentä askelta olen jo konserttisalin ovella. Musiikkitalossa kapellimestarin ja solistin kulku lavalle on harvinaisen selkeä. Salin oven vieressä on konserttisalin tarkkaamo, jonka tummenetuista ikkunoista näkee lavalle ja osan yleisöstä.

Orkesterijärjestäjä astelee tarkkaamoon ja vitsailee: ”Onko tällä tänään jokin keikka?”

Klo 19.03 orkesterin muusikot siirtyvät keskittyneen oloisina takatiloista lavalle, he saavat yleisöltä suosionosoitukset. Järjestäjä käy koputtamassa pianosolistin ovea. Klo 19.04 Hannu astelee käytävää ja salista kuuluvat tutut viritysäänet. Hän avaa pienelle pöydälle kapellimestarille varatun viileän vesipullon, vielä huikka ja käsien pyyhkiminen valkoisella liinalla. Klo 19.06 Hannu seisoo keskittyneenä, katse on kääntynyt sisäänpäin, hän kurkistaa tummennetun lasin takaa saliin, vilkaisee solistiin ja sanoo: ”It’s full.” Sitten häneltä tulee iskusana: ”Okei.” Järjestäjä avaa salin oven, solisti ja kapellimestari kohentavat asentoaan, vetävät syvään henkeä ja kävelevät ryhdikkäästi lavalle. Hannun oikeassa kädessä tahtipuikko heilahtelee täsmälleen samalla tavalla kuin aina ennenkin, se rytmittää kävelyä hauskaasti

joustavalla epäiskulla. Orkesteri on noussut seisomaan, suosionosoitukset yltyvät, Hannu kättelee konserttimestarin ja kumartaa yleisölle, nousee kapellimestarin korokkeelle, avaa partituurin, vilkaisee solistia, painaa leukansa hetkesi rintaansa vasten, kohottaa rauhallisesti katseensa ja antaa sen kiertää orkesterissa. Hän vetää henkeä syvään, katsoo silmäkulmiensa alta ja kohottaa kummatkin kätensä.

On hiirenhiljaista.

KAPELLIMESTARIT

ENNEN JA HANNU NYT

Kymmentuhannet silmäparit tuijottavat televisiosta, parituhatta silmäparia konserttisalissa ja sata silmäparia harjoituksissa. Kapellimestari on katseiden kohde, suurennuslasin polttopisteessä. Yritä siinä sitten järjen ja vaiston tasapainoilun rajamaastossa erottua muista ja pitää kiinni oman olemuksen ytimestä ja luoda musiikin näkymätön painopiste, kertoa tarina ilman sanoja.

”Tilanne on hyvin stimuloiva mutta toisaalta paine saattaa aiheuttaa suorastaan fyysiseen pienenemiseen”, Hannu sanoo. ”Täytyy olla varma itsestään, ettei muutu näkymättömäksi. Ehkä vastavoimana joukkovoimalle toimivat karisma, osaaminen ja itsevarmuus.” Hän siteeraa mielellään opettajaansa Jorma Panulaa: ”Kapellimestari on introvertti ihminen, joka haluaa olla esillä.”

”Ammattini peruspilarit ovat säveltäjä ja minä itse”, on Hannu vakuuttanut monessa yhteydessä. ”Vasta kun nämä voimat ovat terveessä tasapainossa, pystyn harjoittamaan varsinaista työtäni, eli muodostamaan yhdessä orkesterin kanssa musiikillisesti toimivan kokonaisuuden kulloinkin ohjelmassa olevasta teoksesta”, hän selittää.

”En voisi missään tilanteessa ajatella, että pyrkisin työsäni unohtamaan minän tai että teeskentelisin olevani sen ulkopuolella. Minuus on läsnä kaikissa tilanteissa, myös silloin kun kommunikoidaan musiikin kautta”, hän täsmentää. ”Missa Solemniksen ensilehdelle Beethoven on kirjoittanut *Von Herzen – Möge es wieder – zu Herzen gehn!* (Sydäimestä – löytäköön se sijansa jälleen sydäimestä). Näen niin, että sydämet eivät voi keskustella, jos minuus on häivytetty.”

Orkesterinjohtajan työssä minä silti helposti korostuu. Joillakin rooli voi yltyä tyhjäksi itsetehostukseksi, mutta terveen asenteen perustana on taiteilijan erikoisen voimakas näkemys ja kokemus, jotka toki saavat – ja ehkä niiden pitää – olla itsekeskeisiä. Juuri henkilökohtaisuus, subjektiivisuus, tekee musiikin tulkitsemisen esittäjälle ja kuulijalle kiinnostavaksi. Se, miten kapellimestarin kuvitteleva näkemys kulloinkin suodattuu yleisölle, määräytyy kapellimestarin taitojen ja orkesterin erityisluonteen ja osaamisen mukaan. Kulttuuriset erot niin orkesterissa kuin yleisöissä voivat olla suuria.

Mikä on kapellimestarin rooli musiikin välittämisessä kuulijoille?

Partituuri on säveltäjän lopputulos mutta esittäjälle vasta lähtökohta, se on nuotti, johon säveltäjä on kirjoittanut allekkain moniäänisen sävellyksen kaikki soitin- ja lauluosuudet. Yhteistyössä orkesterin kanssa kapellimestari valmistaa sävellyksen esityskuntoon, ja itse esityksen ytimessä on tietysti kuulijan musiikkielämys. Koska esityskoneisto on iso, dramaattiseen kerronnan kuljettamiseen tarvitaan kapellimestari.

Kapellimestarin kehittyminen konserttisalien voimahahmoksi on tapahtunut vähitellen. 1600- ja 1700-luvulla soiton tahdin määräisivät cembalistit ja urkurit soittimensa äärestä, joskus tahtia viitottiin paperirullalla tai lyömällä keppiä nuottitelinettä tai lattiaa vasten. Iso sauva kädessä johtaminen koitui ranskalaisen säveltäjän Jean-Baptiste Lullyn kohtaloksi, sillä johtaessaan vuonna 1687 sävellystään *Te Deum* hän pamautti kepillä jalkateräänsä niin pahasti, että siihen kehittyi kuolio. Lully menehtyi muutamia viikkoja myöhemmin uuden ammatin ensimmäisenä uhrina.

Pari vuosisataa sitten orkesteriharjoituksia oli vähän. Uusien teosten kapellimestarina toimi yleensä säveltäjä itse, sillä hän ainoana tunsu kokonaisuuden ja tiesi miltä teoksen tuli kuulostaa. Hän saattoi vasemmalla kädellä soittaa kosketinsoittimella bassoääniä ja samaan aikaan oikealla kädellä johtaa orkesteria. Esimerkiksi Joseph Haydn ja Wolfgang Amadeus Mozart johtivat teoksiaan klaviatuurin äärestä. Ennen kuin nykyaikaista tahtipuikkoa käyttävä kapellimestari ilmestyi pysyvästi orkesterin eteen, orkesterin johtava muusikko eli konserttimestari löi tarvittaessa tahtia viulunjousella.

”Modernille kapellimestarille Haydnin tai Mozartin teosten johtaminen on hankalaa juuri siksi, ettei niitä ole tehty johdettaviksi. Heidän musiikissaan esimerkiksi luontevat tempot ovat kiinni ihan muusta kuin orkesterinjohtamisen tekniikasta”, Hannu sanoo. ”1800-luvulla musiikkiin alkoi ilmaantua elementtejä, jotka luontevasti sisällyttivät mukaan myös kapellimestarin.”

Säveltäjät Louis Spohr ja Carl Maria von Weber olivat ensimmäiset orkesterinjohtajat, jotka eivät soittaneet

soitinta, vaan käyttivät puikkoja. He jäntevöittivät orkesterityöskentelyä ja harjoittelemisesta tuli kurinalaisempaa. Hector Berlioz oli johtamistekniikan ja nykyaikaisen orkesterin kehittäjä. Tosin hänen laatimiaan johtamisen perusohjeita 1800-luvun puolivälissä tuskin vielä noudatettiin kovin laajalti. Berlioz korosti, kuinka kapellimestarin tulee oivaltaa ja ymmärtää, hänen tulee olla nopea ja joustava sekä tuntea johdettavakseen annettu teos ja orkesterisoittimien luonne, hänen tulee kyetä lukemaan partituuria. Ohjeet pätevät tänäkin päivänä.

1800-luvun säveltäjä-kapellimestareista Richard Wagner lienee vaikutusvaltaisin. Hän loi ammatille uuden luonteen, jota hallitsivat subjektiivisuus ja korostunut yksilöllisyys. Hän vahvisti asemaansa kirjoituksin.

”Berlioz, Wagner ja Franz Liszt olivat kapellimestareina paitsi ensimmäisiä individualisteja, myös ensimmäisiä orkesterisoiton uudistajia”, Hannu selittää. ”Heidän luomalleen perustalle rakentui 1900-luvulla vakiintunut modernin sinfoniaorkesterin asema niin musiikissa kuin kulttuurissa ylipäätään.”

1800-luvun puolivälistä alkaa ammattimaisten kapellimestarien pitkä jatkumo, ensimmäisenä Hans von Bülow, joka nimitettiin vuonna 1864 Münchenin hovioopperan kapellimestariksi. Kapellimestarien Arthur Nikischin ja Gustav Mahlerin kautta tullaan 1900-luvulle Wilhelm Furtwängleriin, vahvasti subjektiivisen johtamistavan perustyyppiin. Arturo Toscanini taas synnytti objektiivisen, modernin johtamistyylin.

Kun pyydän Hannua kiteyttämään käsityksen itsestään kapellimestarina, hän kieltäytyy: ”En halua määritellä, muut tehkööt sen. Toki minulla on itsestäni käsitys, mutta

se saattaa olla sen verran harhainen, että on parempi jättää arviointi muille.”

Hannua arvostetaan kapellimestarina, joka tuntee teokset läpikotaisin ja osaa analysoida ne. Kaikissa taustakeskusteluissa tulee esiin hänen vankka musiikin tuntemuksensa. Joku ehkä osaa kuvailla hänen tuottamaansa sointia, mutta itse hän ei halua sitä eritellä.

Monet säveltäjät ovat työskennelleet kapellimestareina, ei-säveltävä orkesterinjohtaja on historiallisesti varsin uusi ilmiö. Osovana esimerkkinä Herbert von Karajan, joka pyrki tavoittamaan sävellyksen puhtaan ja yleispätevän lähtökohdan ja välittämään sen kuulijoille. Karajanin lähes äärimäinen vastakohtana oli Leonard Bernstein, joka lisäksi sävelsi ja pyrki johtaessaan tavoittamaan musiikin viestin ja hengen.

Hannun kanssa keskustellessa nämä kaksi modernin ajan kapellimestaria, Karajan ja Bernstein, tulevat usein esiin. ”Seuraavien sukupolvien on ollut helppo samastua heihin, mutta siinäkin suhteessa on muutosta tapahtumassa”, Hannu sanoo. ”Teknisessä mielessä Karajan on tehnyt minuun vielä suuremman vaikutuksen kuin Bernstein. Karajanilla oli valtavan hieno, loppuun asti kontrolloitu tekniikka. Tuon kontrollin lisäksi avainasemassa olivat hänen pieni kokonsa ja sopusuhtainen ruumiinrakenteensa.”

Maailman muuttuessa hurjalla vauhdilla ja kehittyneemmän teknologian ujuttautuessa musiikkimaailmaan 1960-luvulla Karajan nosti levyttämisen merkitystä ja profiilia. Lisäksi lähes kaikki mitä hän 1980-luvun alusta lähien teki, myös filmattiin. Mutta televisiota hän ei valloittanut samaan tapaan kuin Bernstein.

”Ainoastaan orkesteria johtamalla osaan kuvata päässäni soivaa musiikkia.”

– Hannu Lintu

Linnunradalla piirtää lähikuvan kapellimestari Hannu Linnusta, hänen taustastaan ja ammatillisesta kasvustaan sekä työstään kansainvälisillä konserttilavoilla ja Suomessa. Teoksessa Lintu kertoo myös ajattelustaan sekä hänelle tärkeitä säveltäjistä ja sävellyksistä. Lisäksi teos kurkistaa konserttiyleisöltä piilossa oleviin hetkiin kulissien takana eri puolilla maailmaa.

Tietokirjailija Pekka Hako seurasi Hannu Linnun työskentelyä paitsi tämän kotoisassa ympäristössä Radion sinfonia-orkesterin ylikapellimestarina myös konserttimatkoilla Saksassa, Japanissa, Yhdysvalloissa ja Singaporessa. *Linnunradalla* avaa oven orkesterityön julkisivun taakse ja puhkaisee tavallisen lukijan mentävän aukon kapellimestarin salaperäisenä pidettyyn maailmaan.

ISBN 978-952-279-656-1

kl 99.1

www.bazarkustannus.fi

